



HINDAMISOTSUS

Tallinn

28.12.2017 nr 5-1/17/68

Muuseumide dokumentide arhiiviväärtuse
väljaselgitamine

I ÜLDOSA

1.1 HINDAMISE ALUS

Hindamise alus on arhiiviseaduse § 7 lõige 2¹, mille kohaselt Rahvusarhiiv selgitab avalikku ülesannet täitva asutuse või isiku dokumente hinnates välja arhivaalid.

1.2 HINDAMISE EESMÄRK JA ULATUS

Hindamise eesmärk on muuseumide² tegevuse käigus alates 1940. a loodud ning edaspidi loodavate dokumentide arhiiviväärtuse väljaselgitamine.

Muuseumide põhitegevuse käigus tekkivaid kogudega seotud andmeid hallatakse muuseumide andmekogus. Muuseumide infosüsteem (MuIS) on registreeritud riigi infosüsteemi haldussüsteemis ja hinnatud Rahvusarhiivi 31.10.2017 hindamisotsusega nr 51 „Riigi infosüsteemi haldussüsteemis registreeritud andmekogude hulgast arhiiviväärtusega osa väljaselgitamine“.

Rahvusarhiivi 23.12.2010 hindamisotsusega nr 538 „Infoallikate ja infotehnoloogia haldamise käigus loodava teabe hindamine arhiiviväärtuse väljaselgitamiseks“ on hinnatud arhiivimoodustajate erialaraamatukogu ja kollektsioonide (sh museaalide) haldamise käigus tekkivad dokumendid.

Rahvusarhiivi 10.01.2014 hindamisotsusega nr 2 „Personalitöö käigus sisseseatud isikutoimikute hindamine“ anti arhiiviväärtus isikutoimikutele, mis on suletud hiljemalt 31.12.1990.

¹ RT I, 21.03.2011, 1.

² Eesti Kirjandusmuuseum on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigi teadus- ja arendusasutus ja tema dokumendid hinnatakse asutusepõhise hindamisotsusega. Tallinna, Narva ja Maardu linnavalitsuste asutatud muuseumide dokumentide hindamine kuulub arhiiviseaduse § 11 järgi vastava kohaliku omavalitsuse arhiivi pädevusse.

II HINDAMISE LÄBIVIIMINE

2.1 HINDAMISE ALUSDOKUMENDID

Hindamisel lähtuti arhiiviseadusest, arhiivieeskirjast, Rahvusarhiivi kogumispõhimõtetest (09.03.2017), muuseumide tööd korraldavatest õigusaktidest ja valdkonda käsitlevatest strateegiadokumentidest³ ning muuseumide põhimäärustest.

2.2 ARHIIVIMOODUSTAJA ÜLEVAADE

2.2.1 Muuseumi ülesanded

Muuseumid on arhiivide ja raamatukogude kõrval olulised mäluasutused, kelle eesmärk on kultuurivarade kogumine, säilitamine ja kasutamise võimaldamine. Muuseumide ülesanded on läbi aegade olnud põhijoontes samad.

Muuseumiseaduse⁴ kohaselt on muuseum ühiskonna ja selle arengu teenistuses alaliselt tegutsev kultuuri- ja haridusasutus, kes ei taotle majanduslikku kasumit, on üldsusele avatud ning kelle ülesanne on koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel.

2.2.2 Muuseumide valdkonna koordineerimine

Nõukogude ajal oli kogu muuseumitegevus riiklikult suunatud. Muuseumide tööd koordineeris aastatel 1945–1953 ENSV Ministrite Nõukogu ja Kultuurhariduslike Asutuste Komitee, 1953–1988 ja 1990 ENSV Kultuuriministeeriumi Kultuurhariduslike Asutuste Valitsus, 1988–1989 ENSV Kultuurikomitee Kultuuriasutuste Valitsus. Muuseumid kuulusid ENSV Kultuuriministeeriumi süsteemi ja nende tegevust juhtis ministerium kas otsealluvuse korras või kohalike täitevkomiteede kultuurharidusosakondade kaudu. Muuseumi rakendati ideoloogia- ja kultuurirelvana, hulgaliselt asutati memoriaalmuuseume.

Eesti Vabariigi taastamise järel osa muuseume poliitilistel põhjustel likvideeriti, osa hääbusid seoses erastamisega. Museoloogiline tegevus jäi edasi Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse.⁵

Muuseumide tegevuse ja muuseumikogude korralduse ühtsete aluste sätestamiseks ning muuseumikogude püsivuse tagamiseks võeti 13.11.1996 Riigikogus vastu muuseumiseadus⁶. Muuseumide meetodiline juhendamine toimus kesk-⁷ ja maakonnamuuseumide⁸ kaudu.

³ „21. sajandi Eesti muuseumid. Arengu põhisuunad 2006–2015“ (Tallinn, 2006); „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ (kinnitatud Riigikogus 12.02.2014); „Riigiülesannete analüüs“ (mai 2016); Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2018–2021.

⁴ RT I, 10.07.2013, 1.

⁵ Vabariigi Valitsuse (edaspidi VV) 08.08.1990 määrusega nr 169 kinnitatud EV Kultuuriministeeriumi põhimäärus.

⁶ RT I 1996, 83, 1487.

⁷ Keskmuseum oli ministeeriumi valitsemisalal olev hallatav riigimuuseum. Vastavalt VV 11.02.1997 määrusele nr 31 olid keskmuseumid: Eesti Ajaloomuuseum, Eesti Arhitektuurimuuseum, Eesti Kunstimuuseum, Eesti Loodusmuuseum, Eesti Meremuuseum, Eesti Põllumajandusmuuseum, Eesti Rahva

Muuseumi tegevust finantseeriti vastavalt muuseumi kuuluvusele riigieelarvest, valla- või linnaeelarvest või avalik-õigusliku juriidilise isiku vahenditest. Eramuuseum pidi teatama asutamisest, ühinemisest, jagunemisest, ümberkujundamisest või tegevuse lõpetamisest Kultuuriministeriumile.

Kehtiv muuseumiseadus võeti Riigikogus vastu 19.06.2013⁹. Juriidiliselt võivad käesoleva seaduse kohaselt muuseumid tegutseda kas riigimuuseumi¹⁰, riigi sihtasutuse muuseumi, avalik-õigusliku isiku muuseumi, munitsipaalmuuseumi või eramuuseumina¹¹. Muuseumide valdkonna arendamisel ja koordineerimisel tegeleb Kultuuriministerium muuseumidega seotud õigusloome ettevalmistamise ja elluviimise, muuseumipoliitika strateegilise planeerimise, muuseumide tegevustoetuste ja arendamisega seotud taotlusvoorude korraldamise, muuseumikogude järelevalve, muuseuminõukogu töö korraldamise ning muuseumide infosüsteemi arendamise ja koordineerimisega.

Olulisteks partneriteks muuseumide arendamisel on MTÜ Eesti Muuseumiühing ja MTÜ Eesti ICOM Rahvuskomitee, kes tegelevad muuseumitöötajate professionaalse arengu, koolituste ja ürituste korraldamisega.

Muuseuminõukogu¹² on kultuuriministri nõuandev kogu, kuhu kuuluvad muuseumide ja nende asutajate esindajad ning muud muuseumide valdkonna asjatundjad. Nõukogu teeb ettepanekuid ja annab arvamusi muuseumiseadusest tulenevates küsimustes ning annab nõusoleku muuseumide kogumispõhimõtete kinnitamisel ja muutmisel.

Muuseumikogude haldamiseks ja muuseumides leiduva informatsiooni kättesaadavaks tegemiseks asutati 2013. a muuseumide infosüsteem (MuIS).¹³ Riigimuuseumile ja muuseumile, kes kasutab riigile kuuluvat muuseumikogu, on infosüsteemiga liitumine kohustuslik.

Riigimuuseumid ja muuseumide infosüsteemiga liitunud muuseumid peavad välja töötama muuseumikogu kogumispõhimõtted¹⁴, millele annab oma hinnangu muuseuminõukogu.

Riigimuuseumide puhul on tegevuse rahastus ministeriumi haldusalas fikseeritud vastava ministeriumi eelarves. Munitsipaalmuuseumide arendamise ja finantseerimisega tegelevad teatud määral kohalikud omavalitsused. Kõik muuseumid olenemata omandivormist saavad

Muuseum, Eesti Spordimuuseum, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, Eesti Tervishoiumuuseum, Eesti Vabaõhumuuseum.

⁸ Maakonnamuuseum oli maavalitsuse hallatav asutus ning maavalitsuse ülesannete hulka kuulus ka maakonnamuuseumide töö korraldamine. VV 20.12.2007 korraldusega nr 585 viidi maavalitsuste hallatavad muuseumid alates 01.01.2008 üle Kultuuriministeriumi valitsemisalasse.

⁹ RT I, 10.07.2013, 1. Jõustus 15.07.2013.

¹⁰ Riigimuuseumid asuvad Kultuuriministeriumi, Maaeluministeriumi, Keskkonnaministeriumi, Kaitseministeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi ja Siseministeriumi haldusalas ning nende juriidiline vorm on erinev. Valdavalt on nad ministeriumide hallatavad asutused, samas näiteks Maanteemuuseum on vastavalt Maanteeameti ja Tuletõrjemuuseum Päästeameti struktuuriüksus ning Vana-Võromaa muuseumid (Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum, Mõniste Talurahvamuseum, Põlva Talurahvamuseum, Vana-Võromaa Kultuurikoda) on Võru Instituudi muuseumiosakonna üksused.

¹¹ 2015. aastal oli Eestis 256 muuseumi, neist 30 riigimuuseumid ja riigi asutatud sihtasutused. Suurem osa muuseumidest kuulub siiski kohalike omavalitsustele, eraomandisse ning ka avalik-õiguslike juriidiliste isikutele (Riigiülesannete analüüs, mai 2016).

¹² Muuseuminõukogu töökord on kinnitatud kultuuriministri 23.01.2015 käskkirjaga nr 10.

¹³ Andmekogu põhimäärus on kehtestatud kultuuriministri 15.07.2013 määrusega nr 32. Infosüsteemi vastutav ja volitatud töötleja on Kultuuriministerium.

¹⁴ Kogumispõhimõtete olemasolu jälgitakse ka riigieelarvelise toetuse taotlemisel.

küsida tegevustoetust muuseumide tegevustoetuse taotlusvoorst. Lisaks on võimalik möödapääsmatute remonditööde jaoks küsida toetust muuseumide reservi taotlusvoorst.

Alates 2002. aastast on toimunud muuseumide organisatsiooniline ümberkorraldamine ja mitmed riigiasutusena tegutsenud muuseumid on muudetud sihtasutuseks või antud juhtida kohalikule omavalitsusele. Muuseumivõrgustiku edasisel korrastamisel kavandatakse jätta vajadusel riigimuuseumina tegutsema vaid Eesti Rahva Muuseum ja Eesti Sõjamuuseum-kindral Laidoneri muuseum. Ülejäänud riigimuuseumid on plaanis viia üle sihtasutuse vormile või antakse üle kohalikule omavalitsusele. Sihtasutuse vormi eeliseks peetakse paindlikuma ja kohaliku piirkonna või valdkonnaga rohkem arvestava juhtimismudeli võimaldamist.

2.3 HINDAMISE KÄIK

Hindamise viisid läbi Tallinna kogumisosakonna inspektor-hindamisvaldkonna juht Külli Niidassoo ja arhivaar-inspektor Kristel Tammik. Rahvusarhiivi hindamiskomisjon arutas hindamisega seonduvaid küsimusi 12.10.2017 koosolekul. Hindamisotsuse kavandit tutvustati Kultuuriministeriumile ja Eesti Rahva Muuseumile.

Muuseumid ei kuulunud nõukogude perioodil riikliku arhiivi kogumisallikate hulka ja nende tegevuse kohta koguti dokumente keskasutuste kaudu. ENSV Ministrite Nõukogu j.a Kultuurhariduslike asutuste Komitee (ERA.R-1570) ja ENSV Kultuuriministeriumi (ERA.R-1797) arhiivifondide koosseisu kuuluvad muuseumide põhikirjad, erinevad tegevuse plaanid ja aruanded, mitmesugused informatsioonid, ettekanded, eksponaatide nimekirjad ja ekspositsiooniplaanid, fonditöö aruanded, kirjavahetus jm dokumendid. Rahvusarhiivi on hiljem vastu võetud vaid üksikute muuseumide arhiivid.

Eesti taasiseseisvumise järgselt on muuseumide tegevuse korraldus reguleeritud suurel määral riiklikul ja kohaliku omavalitsuse tasandil. Kultuuriministeriumi juhtimis- ja põhitegevusfunktsioonide dokumendisarjades kajastuvad ning 30.10.2017 hindamisotsusega nr 49 "Kultuuriministeriumi dokumentide hindamine arhiiviväärtuse väljaselgitamiseks" hinnati arhiiviväärtuslikuks muuseumide valdkonna õigusloome, strateegilise planeerimise, järelevalve, muuseumide infosüsteemi arendamise ja koordineerimisega seotud teave, sh:

- muuseuminõukogu dokumendid;
- riigi sihtasutuse muuseumide nõukogude koosolekute protokollid ja otsused¹⁵;
- muuseumikogude järelevalve aruanded;
- muuseumikogude haldamisega seotud dokumendid;
- muuseumide tööplaanid ja aruanded;
- muuseumide tegevustoetuse taotlemisega seotud dokumendid (sh muuseumi arengukava, toetuse kavandatava kasutusaasta eelarve ja tegevuskava ning kogumispõhimõtted). Toetuse saajaga sõlmitakse toetuse kasutamise leping, millega kaasneb aruandekohustus;
- investeerimis- ja projektitoetuste taotlemisega seotud dokumendid (taotlus, leping, aruanne).

Kuni 15.07.2013 kehtinud muuseumiseaduse kohaselt tuli muuseumi asutamisest, ümberkorraldamisest või tegevuse lõpetamisest teatada Kultuuriministeriumile. Muuseumide

¹⁵ Siiski ei ole tagatud, et ministeriumi juurde ladestuks täielik kogu nimetatud koosolekute protokollidest, kuna kõik muuseumid ei pruugi kõiki protokolle ministeriumi saata.

põhimäärused on kinnitatud või kinnitatakse ministri¹⁶, asutuse juhi, kohaliku omavalitsuse volikogu õigusaktiga, sihtasutuse põhikiri asutaja otsusega.

Rahvusarhiivi 31.10.2017 hindamisotsusega nr 51 “Riigi infosüsteemi haldussüsteemis registreeritud andmekogude hulgast arhiiviväärtusega osa väljaselgitamine” on hinnatud arhiiviväärtuslikuks andmed Eestis registreeritud äriühingute, sihtasutuste, mittetulundusühingute ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste kohta.

Muuseumide teadusliku uurimistöö tulemused avaldatakse ekspositsioonis ja publikatsioonidena. Eelpool nimetatud andmekogude hindamisotsusega on antud arhiiviväärtus Eesti Teadusinfosüsteemi (ETIS) andmetele teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste, isikute, teaduskogude ja tulemuste kohta.

Museaalide arvelevõtmisel, säilitamisel ja kasutamisel dokumenteeritav teave võib olla koondatud paberdokumentidena vastuvõtu- ja väljaandeaktides, tulme-, inventari- ja registriraamatutes, erinevates päevikutes jm. Käesoleval ajal hallatakse museaalidega, muuseumisse hoiulevõetud asjade ja abikogusse arvatud asjadega tehtavate toimingute andmeid muuseumide infosüsteemis. Muuseumide põhitegevuslik kogude haldamisega seotud teave kuulub vahetult kogude juurde ning omab hindamatut väärtust üksnes koos kogudega.

Rahvusarhiivi 30.12.2011 hindamisotsusega nr 548 selgitati välja avalikku ülesannet täitvad asutused, kelle tegevuse käigus võib tekkida arhivaale ehk määratleti arhiivimoodustajatena riigimuuseumid ja riigi sihtasutuse muuseumid. Kohaliku omavalitsuse asutatud sihtasutusena tegutsevate muuseumide hulgast on erandina määratletud arhiivimoodustajatena Sihtasutus Juuru ja Hageri Talurahvamuuseumid ja Sihtasutus Rannarahva Muuseum, kui asutused, kelle arhivaale kogutakse näidiste võtmise, kohaliku eripära säilitamise ja Rahvusarhiivi kogumistraditsiooni hoidmiseks.

Hindamise käigus leiti, et muuseumide valdkonnas toimub otsustus riiklikult kõrgemal tasemel ning muuseumi ülesannete ja tegevuste kohta säilib teave eelpool nimetatud arhiiviväärtuslikes dokumendisarjades ja andmekogudes. Arvesse on võetud samuti asjaolu, et muuseumid oluliste mäluasutustena on tunnustatud Eesti kompetentsikeskused kultuuripärandi hoidmisel. Muuseumid säilitavad oma muuseumikogudes muu hulgas dokumente ning on huvitatud enda tegevuse käigus loodud ja saadud püsiva säilitusväärtusega teavet ka ise hoidma.

III HINDAMISOTSUS

Hindamise tulemusena otsustati, et:

3.1 Muuseumide tegevuse käigus loodavad dokumendid ei ole arhivaalid ja muuseumid ei kuulu arhiivimoodustajate hulka.

3.2 Käesolev hindamisotsus tunnistab kehtetuks järgmised Rahvusarhiivi hindamisotsused:

- 15.05.2003 nr 219 “Palamuse O. Lutsu Kihelkonnamuuseumi dokumentide hindamine”;
- 08.02.2008 nr 72 “Eesti Arhitektuurimuuseumi tugifunktsioonide täitmise käigus tekkivate dokumentide eelhindamine arhiiviväärtuse määramiseks ja hävitamiseks eraldamise lihtsustamiseks”;

¹⁶ Maakonnamuuseumide põhimäärused kinnitas maavanem.

- 07.09.2009 nr 476 “Eesti Sõjamuuseum-kindral Laidoneri Muuseum dokumentide arhiiviväärtuse väljaselgitamine”;
- 26.03.2012 nr 35 “Eesti Siseturvalisuse Muuseumi dokumentide arhiiviväärtuse väljaselgitamine”.

IV HINDAMISOTSUSE RAKENDAMINE

Hinnatud dokumentide edaspidiseks haldamiseks lisavad muuseumid oma dokumendisüsteemi (sh dokumentide loetellu ja arhiivi koosseisu ülevaatesse) hinnatud dokumentide juurde märke H koos viitega käesolevale otsusele.

Kuna käesoleva hindamisotsuse järgi ei looda muuseumide juhtimis- ja põhitegevuse käigus arhivaale, siis ei ole ka tugifunktsioonide hindamisotsustega hinnatud muuseumide dokumendid arhiiviväärtuslikud ega kuulu avalikku arhiivi üleandmisele.

10.01.2014 hindamisotsusega nr 2 „Personalitöö käigus sisseseatud isikutoimikute hindamine“ arhiiviväärtuslikuks hinnatud dokumendid kuuluvad üleandmisele Rahvusarhiivi vastavalt arhiivieeskirjale.

Arhiiviväärtuseta dokumentide hävitamine viiakse läbi ja dokumenteeritakse vastavalt arhiivieeskirjale.

(allkirjastatud digitaalselt)

Hanno Vares
Hindamiskomisjoni esimees